

Särskilt sårbara grupper som juridisk utmaning

Kurs i bemötande av brottsoffer under rättsprocessen

Katja-Mari Ottelin, ansvarig krisarbetare, psykolog, psykoterapeut

Kati Puhakka, ansvarig krisarbetare, sexualterapeut (NACS)

Våldtäktskriscentralen Tukinainen

Tukinainen rf

Faktorer med inverkan på brottsoffrets sårbarhet

- Ålder och utvecklingsnivå vid tidpunkten för traumat
 - Barnets beroende av förälder/annan vuxen
 - Äldre personer
- Den traumatiska upplevelsens art – upprepning, långvarighet, typ av trauma, typ av brott
- Gärningsmannens förhållande till offret – makt, beroende
 - Faktor som kan öka offrets benägenhet att bli utsatt för brott upprepade gånger
 - Faktor som kan försvåra offrets handlande under det straffrättsliga förfarandet
 - Våld i nära relationer
- Mängden socialt stöd
- Typen av nära förhållande
- Tidigare erfarenheter av brott
- Livssituation, hälsa, tidigare trauma, tidigare psykisk ohälsa

Särskilt sårbara grupper

I synnerhet följande grupper:

- Barn
- Ungdomar
- Invandrare och personer med invandrarbakgrund
- Personer med olika slag av funktionshinder
- Offer för sexuellt våld
- Offer för våld i nära relationer
- Offer för människohandel

Obs! Rättsbiträdets och stödpersonens roll vid det straffrättsliga förfarandet ökar om målsäganden hör till en särskilt sårbar grupp!

Barn/ungdomar

- Alla under 18 år är fortfarande barn!
- Få skyddsmekanismer
- Saknar ofta ord och begrepp för att beskriva det som skett
- Vissa brottsutredare specialiserade på barn
- Expertutlåtanden
- Viktigt att den vård och det stöd som behövs tillhandahålls under hela det straffrättsliga förfarandet
- Ofta har också barnets eller ungdomens föräldrar ett stort behov av stöd!

Ungdomar

- Ungdomar utsätts ofta för sexuellt våld utan att de anmäler det
- Hög tröskel för att kontakta polisen
- Tillväxt- och mognadsprocessen under ungdomen gör denna åldersgrupp särskilt sårbar
- Ungdomens kris – allt står på spel – vilja att komma undan och snabbt återgå till den normala vardagen

Ungdomar

- Dilemma under uppväxten: beroende av föräldrarna men vilja att bli självständig
- Effekterna av traumat kan komma till uttryck som nedstämdhet, glädjelöshet, ångest, rädsla, aggressivitet, missbruk, ätstörningar, förnekelse av sexualitet eller sexuellt riskbeteende, förlust eller byte av vänner, upprepat tvivel på en själv, brist på självförtroende
- Framtidsutsikterna kan bli dunkla och ungdomens studiemotivation och koncentrationsförmåga nedsatt

Att bemöta en ungdom

- Tala med en ungdom som med en vuxen, men kom ihåg att det inte är en vuxen du har framför dig!
- Se till att ungdomen får tillräckligt mycket stöd. Stödet kan utgöras av föräldrarna, andra närstående eller olika stödinstitutioner. Hjälプ ungdomen att söka och ta emot det stöd som behövs. **Samarbeta med barnskyddsmyndigheter och ungdomens stödnätverk!**
- Låt ungdomen vara centrum för sina angelägenheter även om det finns andra personer (till exempel föräldrarna) närvarande vid förhör och diskussioner. Tala alltid direkt med ungdomen.
- Var beredd på att ungdomen kan försöka skydda sig genom att vara irriterande, trotsig eller på annat sätt besvärlig. Också tystnad är ett sätt att skydda sig. Kom ihåg att en ung person kan sakna ord för att uttrycka sin upplevelse.
- Fråga ungdomen hur anhöriga och vänner reagerat på det som hänt. Andras reaktioner kan påverka vad ungdomen väljer att berätta eller inte berätta.
- Undvik att byta kontaktperson. Ge viktig information också skriftligt! Träffa ungdomen tillräckligt många gånger.
- Under rättegången: se till att ungdomen vet vad som händer, vad som förväntas av honom eller henne och vilka som är närvarande och varför.
- Alla arrangemang som ökar ungdomens trygghetskänsla i rättssalen underlättar ungdomens muntliga medverkan under rättegången.

Offer för sexualbrott

- Att bli offer för ett sexualbrott ger upphov till en känsla av extrem sårbarhet.
- Påverkar offrets uppfattning om sig självt, andra människor och världen
- Den grundläggande tryggheten rubbas
- Svårt att lita på sig själv och andra
- Starka känslor av rädsla, skam och skuld tar makten över en
- Posttraumatiska stressymtom (PTSD), depression, självskadebeteende
- Synnerligen förödmjukande upplevelse som riktar sig mot offrets intimaste och mest privata område – sexualiteten. Det är svårt att tala om sexualitet och en utmaning att ta upp ämnet till diskussion.
- Omgivningens reaktioner och de första kontakterna är avgörande för offrets möjligheter att återhämta sig från traumat och söka hjälp.

Brottsoffer med invandrarbakgrund

- Ta reda på huruvida offret behöver en tolk. Anlita en pålitlig tolk och boka in tolken i god tid. Fråga offret om eventuella kulturella eller politiska faktorer som kan utgöra ett problem för tolksamtalet.
- Anlita en professionell tolk, inte partnern, barn, släktingar eller vänner. Vid samtal med ett kvinnligt offer är det ofta skäl att anlita en kvinnlig tolk. I vissa fall litar offret inte på en tolk från sin egen etniska grupp.
- Beakta offrets feedback på tolkningen. Försäkra dig om att offret förstår tolkens dialekt och det skriftspråk och de facktermer som förekommer.
- Översatt material kan med fördel delas ut. Var dock medveten om att vissa brottsoffer inte kan läsa eller skriva.
- Om polisen gör ett hembesök, kom ihåg att ha med en kvinnlig polis som kvinnliga brottsoffer kan tala med.
- Se till att offret inte behöver se gärningsmannen. Detta är särskilt viktigt om brottet är hedersrelaterat.
- Försäkra dig om att offret får det beskydd som behövs.
- Var beredd på att tillbringa mer tid med utländska offer än med andra. Offer med invandrarbakgrund försöker ofta kringgå själva saken eftersom det är svårt att tala om de egna släktingarna.
- Fråga offret om detaljer, men utan att leda samtalet i en viss riktning. Fråga vad som hänt. En person med invandrarbakgrund känner inte nödvändigtvis till skillnaden mellan olika former av misshandel om våld i nära relationer inte är straffbart i hemlandet.
- www.monikanaiset.fi/sv

Brottsoffer med fysiska eller intellektuella funktionsnedsättningar

- Personer med funktionsnedsättningar har ökad risk för att bli utsatta för våld eftersom de ofta inte kan försvara sig. Särskilt personer med intellektuella funktionsnedsättningar löper stor risk för att bli offer för sexualbrott.
- Våldet sker i allmänhet i en nära relation eller i hemmet. Gärningsmannen är i regel en närstående eller annan person som känner offret sedan tidigare. Till den ökade risken för att utsättas för brott bidrar både attityder gentemot personer med funktionsnedsättningar och dessa personers särskilda beroende av närstående och andra som hjälper till i vardagen.
- En person med funktionsnedsättningar kan ha dålig självkänsla och vag uppfattning om den egna kroppen fysiska gränser. Offret kan också vara omedvetet om de egna rättigheterna och om vad sexuellt våld är.
- Särskilt intellektuella funktionsnedsättningar innebär nedsatt observations- och förståelseförmåga. Personen inser inte nödvändigtvis vilka risker som föreligger och att det finns ett hot om våld och kan inte reagera tillräckligt fort.
- Behov av intressebevakare?
- www.tukiliitto.fi

Att bemöta ett brottsoffer med intellektuell funktionsnedsättning

- Uttryck dig tydligt och konkret. Behandla bara en sak i taget.
- Försäkra dig om att du blivit förstådd. Ställ frågor om innehållet och upprepa det viktigaste.
- Stöd interaktionen. Att rita och visa bilder kan göra ditt budskap tydligare och hjälpa offret att uttrycka sig.
- En person som känner offret väl sedan tidigare kan vara till stor hjälp under utredningens gång. Denna person kan hjälpa dig och offret att förstå varandra och öka offrets känsla av trygghet.
- Det är viktigt att offret inte beskylls för det som har hänt.

Offer för våld i nära relationer

- Våld i nära relationer kan förutom fysiskt våld innefatta sexuellt våld eller psykiskt våld, till exempel förtyck, kontrollering, nedvärdering, hot och isolering från släkt och vänner.
- Allt sådant skadar offrets självkänsla och kan få offret att anse sig vara skyldigt till våldet.
- Den skadade självkänslan tar upp offrets krafter och gör honom eller henne oförmögen att söka hjälp eller driva sina intressen i saken.
- Offret är särskilt sårbart till följd av sin underordnade ställning. Offret kan inte tro på en förändring på grund av rädsla och underkastelse. Detta kan få offret att underskatta betydelsen av våld som sker inom till exempel ett parförhållande.
- Våld i nära relationer kan se ut på många olika sätt. Offret kan se ut att ha anpassat sig till situationen. Detta kan dock bero på psykiskt beroende av gärningsmannen, psykisk traumatisering eller underkastelse som skyddsmekanism.
- Offret kan också vara ekonomiskt beroende av gärningsmannen.

Att bemöta ett offer för våld i nära relationer

- Träffa offret ensamt – utan kontrollerande person närvarande!
- Ägna tid åt offret, fråga om det som hänt på flera olika sätt.
- Kom inte med några anklagelser!
- Kom ihåg att det ofta tar tid att frigöra sig från våldet och att det kan behövas flera interventioner! Just denna gång kan vara den avgörande.

Offer för människohandel

- Viktigt att identifiera offren! Till exempel vid hembesök är det ofta skäl att misstänka människohandel och därför kontrollera huruvida de berörda personernas dokument är i sin ordning.
- Personerna kan ha blivit offer redan för länge sedan. Hoppet om ett bättre liv finns ofta kvar.
- Offret saknar ofta information om sina rättigheter och möjligheterna att få hjälp.
- Offret kan ha svårt att lita på myndigheterna. Han eller hon kan ha blivit varnad för att ha att göra med dem.
- Stödsystem för offer för människohandel på mottagningscentret i Joutseno

Trygghetens betydelse

Allt som ökar offrets känsla av trygghet och kontroll underlättar samarbetet med polisen och rättsväsendet!